

Олександр Анатолійович ГАЛИЧ

кандидат економічних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Полтавський державний аграрний університет,
ORCID ID: 0000-0001-6478-8309

Олександр Миколайович ФЕНЕНКО

здобувач вищої освіти ступеня «Доктор філософії», Полтавський державний аграрний університет, ORCID ID: 0009-0007-3109-0669

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНА ПОСЛУГА ЯК ОСНОВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ДОРАДНИЦТВА**

Галич О. А., Фененко О. М. Інформаційно-консультаційна послуга як основа сільсько-господарського дорадництва. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 1. С. 304 – 310.

Анотація

Сучасний розвиток агропродовольчої сфери зіштовхується з новими проблемами, що пов'язані з посиленням конкуренції, глобалізацією світових продовольчих ринків, зростанням світових цін, змінами в продуктивності та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств тощо. Ці зміни змушують підприємства агропродовольчої сфери підвищувати власну конкурентоспроможність та зменшувати витрати за допомогою сільськогосподарського дорадництва. Саме тому ефективність діяльності підприємств зазначеної сфери, швидкість адаптації до нових економічних умов, якість управлінських рішень керівного персоналу залежать від інформаційно-консультаційного забезпечення.

Метою наукового дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів інформаційно-консультаційних послуг як основи сільськогосподарського дорадництва.

Управління підприємствами агропродовольчої сфери має циклічний характер, що викликає необхідність регулярного повтору управлінських дій: аналізу ситуації та постановки проблеми; розроблення та вибору альтернативного варіанту управлінського рішення; організації виконання рішення; контролю; оцінювання ситуації. Іншими словами, існує нагальна потреба в інформації для ефективного управління підприємствами агропродовольчої сфери, яке неможливе без належного інформаційного забезпечення, що, своєю чергою, забезпечує своєчасне доведення нововведень до аграрних товаровиробників, а також їх здатність ухвалювати правильні рішення. Основним завданням сільськогосподарського дорадництва є аналіз, обґрунтування перспектив розвитку і використання найсучасніших науково-технічних та організаційно-економічних рішень з урахуванням предметної галузі агробізнесу та вимог клієнта. Сільськогосподарське дорадництво дозволяє створити сприятливі умови для функціонування підприємств агропродовольчої сфери. Водночас, як правило, вплив на сільськогосподарське виробництво здійснюється через клієнтів інформаційно-консультаційних служб або організацій, які використовують інформацію та консультації у своїй діяльності, тобто ефект проявляється не безпосередньо, а опосередковано.

Ключові слова: сільськогосподарське дорадництво, інформація, інформаційно-консультаційна послуга, агроконсалтинг, агропродовольча сфера.

Oleksandr HALYCH

Ph.D. in Economics, Professor, Professor of the Department of Public Management and Administration, Poltava State Agrarian University

Oleksandr FENENKO

Ph.D. student, Poltava State Agrarian University

**INFORMATION-CONSULTING SERVICES AS THE BASIS OF THE ADVISORY SYSTEM IN
THE AGRICULTURAL SECTOR**

Halych O., Fenenko O. Information-consulting services as the basis of the advisory system in the agricultural sector. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022. Volume 7. № 1, pp. 304 – 310.

Abstract

The modern development of the agro-food sector faces new challenges caused by increased competition rates, globalization of world food markets, rising world prices, changes in the productivity and competitiveness of agricultural enterprises, etc. These changes force agro-food enterprises to increase their competitiveness possibilities and reduce costs using agricultural consultancy resources. The efficiency of the enterprises' activities in the specified sphere, the speed of adaptation to new economic conditions, and the quality of management decisions the management personnel makes depend on information and consulting support.

This scientific research aims to substantiate the theoretical aspects of information and consulting services as the basis of agricultural counseling.

The agro-food enterprises' management is cyclical in nature, which necessitates a regular repetition of management actions: analysis of the situation and problem statement; development and selection of an alternative version of the management decision; organization of decision implementation; control; assessment of a particular situation. In other words, there is an urgent need for updated information to ensure the effective management of agro-food enterprises. This is only possible with proper information support, ensuring the timely delivery of innovations to agricultural producers and their ability to make well-balanced decisions. The main task of agricultural consulting is analyzing and substantiating the development prospects, providing the most modern scientific-technical and organizational-economic solutions, considering the subject area of agribusiness and the client's requirements. The agricultural advisory system allows the creation of favorable conditions for agro-food enterprises' efficient functioning. Agricultural production is mostly impacted by clients-users of information and consulting services or organizations that use the above benefits. That is, the effect is not manifested directly but indirectly.

Keywords: *agricultural advisory, information, information and advisory service, agro-consulting, agri-foodsector.*

JEL classification: O31; L86; Q12

Вступ

Світовий досвід демонструє, що через недостатність інформації певна кількість підприємств агропродовольчої сфери банкрутує. Саме тому варто акцентувати увагу на пошуку ефективних форм розповсюдження інформації серед користувачів, які застосовують у своїй практиці розвинені країни. Вирішення цієї проблеми можливе через створення системи сільськогосподарського дорадництва, в основі якого є інформаційно-консультаційні послуги.

Останніми роками посилюється роль управлінського консультування в економіці України, послуги консультаційного характеру в сучасних економічних умовах набувають особливого значення, вони разом з інформаційно-діловими послугами є одним з найбільш динамічних видів діяльності у секторі інформаційних послуг [1].

У розвинених країнах світу протягом багатьох десятиліть функціонують сільськогосподарські консультаційні служби як засіб розповсюдження знань серед сільськогосподарських товаровиробників. Поява та розвиток таких служб спричинені потребою у допомозі фермерам, у яких відсутня фахова освіта та відповідний досвід.

Аспектам інформаційно-консультаційних послуг для підприємств агропродовольчої сфери у своїх дослідженнях приділяли увагу І. Бакушевич, І. Мартиняк, М. Безкровний, В. Верба, О. Гончарова, Т. Кальна-Дубінюк, В. Клочан, І. Коваль, В. Коростельова, А. Посадський, О. Ткаченко та ін. У наукових доробках цих науковців розглядаються різноманітні питання організації інформаційно-консультаційного (дорадчого) забезпечення сільськогосподарських виробників.

Формулювання цілей статті

Ціль статті полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів інформаційно-консультаційних послуг як основи сільськогосподарського дорадництва.

Виклад основного матеріалу

Інформація – найважливіший ресурс забезпечення технічної ефективності і прибутковості сільського господарства на всіх рівнях і за всіх форм виробництва. Отримання і використання найбільш якісної інформації є невід'ємною частиною управління сільськогосподарським господарством. Адже аграрний товаровиробник потребує правильних, відповідальних і заснованих на достовірній інформації рішень щодо того, що

робити, у якій галузі господарства, у якій кількості, з використанням яких методів, що дозволить йому досягти як можливого, так і бажаного рівня доходів. Проте процес виробництва не можна вважати завершеним, «поки продукція знаходиться в стадії реалізації і повинна задовольнити вимоги споживача» [5].

Варто зазначити, що постачальниками інформації є: державні органи управління сільським господарством, постачальники матеріально-технічних ресурсів, приватні служби, державні статистичні установи, засоби масової інформації.

Своєю чергою, споживачами цієї інформації є: сільськогосподарські товаровиробники, фермерські господарства, особисті підсобні господарства (так само і садівники, городники), державні органи управління сільським господарством, малі підприємства, науково-дослідні інститути, заклади вищої освіти.

У 90-х роках ХХ ст. в Україні внаслідок реформування відносин власності в АПК почала розвиватися система сільськогосподарського дорадництва або інформаційно-консультаційного забезпечення. Діяльність вітчизняних сільськогосподарських дорадчих служб та експертів-дорадників регламентується Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», який визначає сільськогосподарську дорадчу діяльність як «сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства» [8].

Діяльність інформаційно-консультаційної служби базується на низці принципів, сформульованих виходячи зі специфіки завдань, що стоять перед нею. Служба прагне діяти в інтересах сільських товаровиробників тою мірою, якою вони не суперечать суспільним інтересам, і покликана забезпечувати ефективну взаємодію всіх організацій, відомств (підприємств), що впливають на розвиток аграрного сектору, задля вирішення проблем сільських товаровиробників. Відносини з сільськими товаровиробниками будуються виключно на основі довіри і партнерства. Співробітники служби не мають права займатися діяльністю, що дозволяє впливати на прийняття економічних рішень сільськими товаровиробниками способами, відмінними від навчання і переконання (наприклад, розподілом матеріальних і фінансових ресурсів, рекламою), виконувати функції державного контролю та інспектування. Враховуючи специфіку діяльності служби та цілі, які стоять перед нею, її співробітники будують свою роботу з урахуванням географічних, природно-кліматичних, економічних, соціальних, культурних та інших особливостей території, на якій функціонує служба, орієнтуючись на потреби її потенційних і реальних клієнтів [3].

Так, надання інформаційно-консультаційних послуг у сільськогосподарському дорадництві – це консультування підприємств агропродовольчої сфери з широкого кола

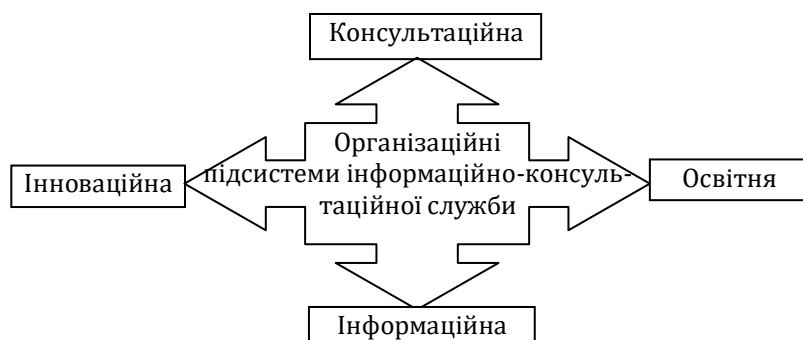

Рис. 1. Основні організаційні підсистеми інформаційно-консультаційної служби

питань щодо управлінської, фінансової, юридичної, технологічної, технічної діяльності, що надається зовнішніми незалежними консультантами для вирішення тієї чи іншої проблеми для підвищення ефективності підприємницької діяльності.

Організаційне забезпечення інформаційно-консультаційної служби поєднує чотири основні підсистеми [7]: інформаційну, інноваційну, консультаційну та освітню (рис. 1).

Так, консультаційна є найбільшою підсистемою, що охоплює структури агропромислової сфери та є об'єктом інформаційно-консультаційного обслуговування з питань освоєння інноваційних розробок і передового виробничого досвіду, управління та організації виробництва, бізнес-планування, маркетингу, оподаткування та ін. Для завершення формування цієї підсистеми варто здійснити низку заходів задля створення ринку інформаційно-консультаційних послуг, розроблення механізмів й інструментів взаємодії суб'єктів інформаційно-консультаційної діяльності на всіх рівнях.

Своєю чергою, інформаційна підсистема – це відкрита структура загального доступу з інформаційно-довідковим характером, а також можливістю поповнення інформаційними ресурсами баз даних, що надаються керівним складом, освітніми та науковими організаціями, ринковими та іншими структурами агропродовольчої сфери.

Освітня підсистема охоплює заклади освіти аграрного напрямку, додаткову професійну освіту, центри підготовки кадрів, які забезпечують підвищення кваліфікації працівників підприємств агропродовольчої сфери всіх форм власності, керівних органів та інших суб'єктів господарювання.

Четвертою складовою є інноваційна підсистема, яка включає наукові організації, а також інші структури, що забезпечують створення інновацій і сприяють в їх освоєнні підприємствам агропродовольчої сфери. Ця підсистема передбачає здійснення єдиної інноваційної політики в агропродовольчій сфері, формування банку інноваційних розробок, формування позабюджетних фондів розвитку інноваційної діяльності, прискорення процесу освоєння інноваційних розробок у виробництві, пошук і залучення інвесторів для реалізації інноваційних проєктів.

Перелік інформаційно-консультаційних послуг, що надаються наявними дорадчими службами, можна розділити на *дві основні групи*: комерційні (надаються на основі укладених договорів з клієнтами) та соціально спрямовані (відшкодовуються за рахунок Державного та місцевих бюджетів). На сьогодні державна підтримка сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні здійснюється через розроблення і реалізацію національних і регіональних програм надання соціально спрямованих дорадчих послуг сільськогосподарським товаровиробникам і населенню сільських територій, забезпечених фінансуванням з Державного і місцевих бюджетів.

На думку автора, саме приватні консалтингові структури зможуть ефективно обслуговувати велику кількість підприємств агропродовольчої сфери у сфері забезпечення їх інноваційного розвитку. Водночас становлення вітчизняного агроконсалтингу має здійснюватись на основі певних уявлень про обмеженість евристичних можливостей окремих консультантів. Малоймовірно, що приватна консалтингова структура здатна запропонувати аграрному підприємству оптимальне вирішення всіх його проблем. Вона може виконати свою місію виключно як органічна ланка загальної національної експертно-консалтингової системи [6].

Сучасні умови, що спричинили реформування аграрного сектору зумовили особливу значущість підвищення ефективності системи управління підприємствами агропродовольчої сфери. Об'єктивною реальністю у сфері управління аграрним виробництвом стала нагальна необхідність вирішення завдань, пов'язаних з формуванням і результативним використанням його інформаційного ресурсу. Без цього неможливе ефективне управління підприємствами агропродовольчої сфери в умовах глобалізації.

Управління підприємствами агропродовольчої сфери має циклічний характер, що викликає необхідність регулярного повтору управлінських дій: аналізу ситуації та постановки проблеми; розроблення та вибору альтернативного варіанту управлінського рішення; організації виконання рішення; контролю; оцінювання ситуації. Іншими словами, існує нагальна потреба в інформації для ефективного управління підприємствами агропродовольчої сфери, яке неможливе без належного інформаційного забезпечення, що, своєю чергою, забезпечує своєчасне доведення нововведень до аграрних товаровиробників, а також їх здатність ухвалювати правильні рішення.

Для поступального розвитку вітчизняного сільського господарства необхідне вирішення таких найважливіших завдань інформаційного характеру:

визначення напрямів розвитку, що дозволяють підприємству отримати суттєві переваги над своїми конкурентами;

розроблення принципово нових підходів до ведення виробничо-збутової діяльності, які сприяють посиленню своїх позицій для аграрного суб'єкта господарювання;

своєчасне прогнозування кон'юнктурних змін на аграрному ринку і прийняття оперативних управлінських рішень [4].

Інформаційно-консультаційні компанії, які надають свої послуги підприємствам агропродовольчої сфери щодо аспектів прогнозування та дослідження аграрних ринків, розроблення бізнес-планів, моделей бізнесу, маркетингових програм, розроблення стратегії та експертних висновків з різних питань, що оцінюють діяльність з точки зору економічної географії й аналізують торгово-політичні умови та їх вплив на бізнес, допомагають його розширювати і розвивати за кордоном. Таким чином, сільськогосподарське дорадництво необхідне для: створення агрохолдингів, управління ними та оптимізації їх діяльності для збільшення прибутку і ринкової вартості агробізнесу, оцінювання підприємств перед купівлею, будівництва нових ферм, введення в експлуатацію виробничих потужностей тощо.

Також інформаційно-консультаційні послуги, які надаються підприємствам агропродовольчої сфери, можуть допомогти оптимізувати їх діяльність, знизити витрати, підвищити ринкову вартість, здійснити перевірку правильності та якості виконання технологічних операцій, прийняти оптимальне управлінське рішення у конкретних місцевих ґрунтово-кліматичних умовах.

Саме тому основним завданням сільськогосподарського дорадництва є аналіз, обґрунтування перспектив розвитку і використання найсучасніших науково-технічних та організаційно-економічних рішень з урахуванням предметної галузі агробізнесу та вимог клієнта.

Інформаційно-консультаційні послуги у агропродовольчій сфері можуть полягати у постійному технологічному супроводі підприємств і фермерів, впровадженні сучасних наукових розробок та нової техніки в аграрне виробництво, а також у безпосередньому управлінні підприємством чи агрохолдингом загалом, зокрема менеджерами, наданні допомоги в організаційній діяльності, формуванні позитивного іміджу та підвищенні капіталізації, допомоги у найбільш вигідному інвестуванні коштів і розвитку агробізнесу [2].

Варто зазначити, що деякі приклади результатів роботи, виконаної персоналом інформаційно-консультаційних служб у сфері менеджменту підприємств агропродовольчої сфери, свідчать про значний спектр можливих послуг і необхідність навчальних програм для консультантів.

Загалом можна виділити такі види інформаційно-консультаційних послуг, що надаються підприємствам агропродовольчої сфери (рис. 2).

Слід зазначити, що на сьогодні в Україні уже накопичено певний досвід функціонування інформаційно-консультаційних центрів на базі закладів вищої освіти аграрного спрямування та галузевих НДІ. Аналіз їхньої діяльності дозволяє стверджувати, що вони значно заповнюють прогалину в інформаційно-консультаційному забезпеченні виробників і переробників сільськогосподарської продукції.

Тому основними перевагами інформаційно-консультаційного забезпечення підприємств агропродовольчої сфери є: 1) зростання прибутку та можливість отримання додаткового; 2) можливість зменшення ризиків; 3) можливість дещо спростити діяльність та управління підприємством; 4) скорочення витрат часу; 5) розроблення та реалізація нових проектів; 6) можливість порівняння успішного бізнесу зі світовими лідерами на ринку; 7) збільшення капіталізації та іміджу бізнесу; 8) зростання ефективності управління підприємством.

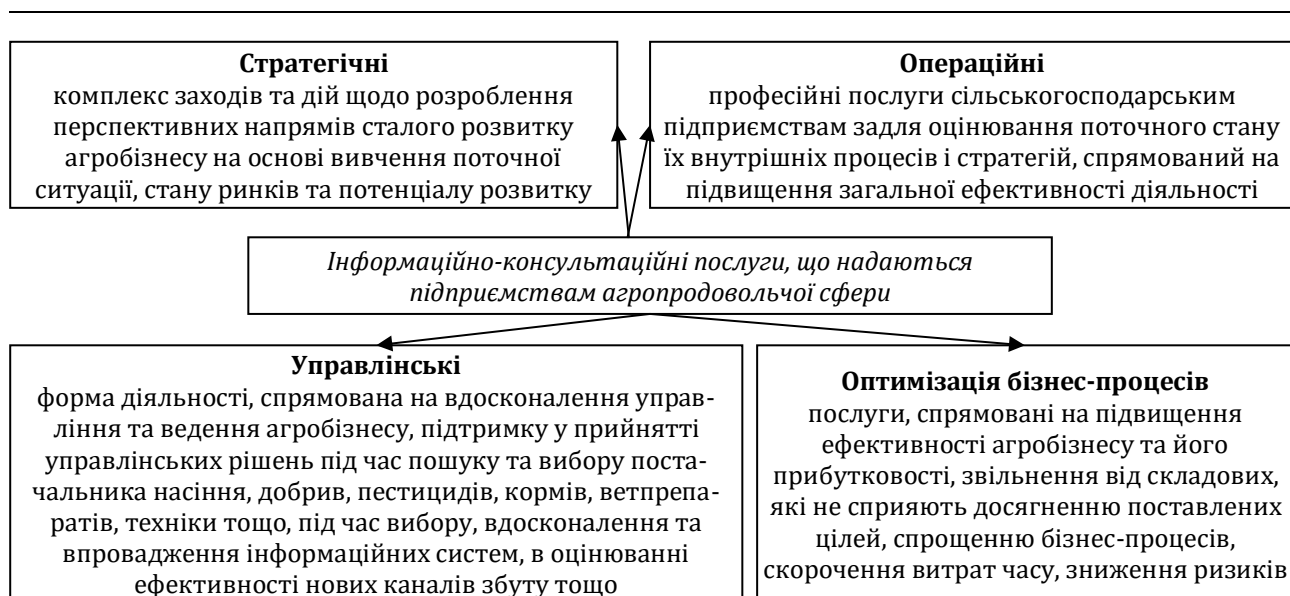

Рис. 2. Види інформаційно-консультаційних послуг, що надаються підприємствам агропродовольчої сфери

Своєю чергою, недоліками інформаційно-консультаційного забезпечення підприємств агропродовольчої сфери можна вважати:

- 1) недостатність інформаційних ресурсів, насамперед ринкової та науково-технічної інформації виробничого призначення;
- 2) домінуючі інформаційні потоки не спрямовані на обслуговування виробничих структур і населення;
- 3) функціонування системи, що базується переважно на застарілих паперових технологіях збору, систематизації, опрацювання та розповсюдження інформації та не забезпечує необхідну оперативність;
- 4) відсутність контактів та обміну інформацією з міжнародними та національними центрами наукової, інформаційної та ділової активності у відповідному реформаційному процесі.

Ще однією проблемою в інформаційно-консультаційному обслуговуванні підприємств агропродовольчої сфери є скорочення фінансування інформаційної діяльності з бюджету держави та, як наслідок, фактичне «відмирання» інформаційно-консультаційних функцій низки державних науково-дослідних структур; зниження рівня інформованості споживачів про науково-технічні досягнення та передовий досвід вітчизняних і зарубіжних підприємств агропродовольчої сфери; скорочення попиту на інформаційну продукцію; поширення через ЗМІ рекламного матеріалу, який часто має низьку інформаційну цінність, а інколи і шкідливий вітчизняному товаровиробнику.

У результаті зазначеного вище можна стверджувати, що в наявній системі інформаційно-консультаційного обслуговування підприємств агропродовольчої сфери не враховуються такі об'єктивно необхідні принципи, як достовірність, цілісність, координація на всіх рівнях, адресність для конкретних товаровиробників сільськогосподарської продукції.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Невід'ємною частиною управління сільськогосподарським господарством і діяльності у сфері аграрної економіки є отримання і використання найбільш якісної інформації. Агроконсалтинг у цій сфері передбачає вивчення виробництва і оцінювання витрат у межах конкретної системи. Нинішній рівень розвитку інформаційно-консультаційної служби і розроблені програми з управління сільськогосподарським бізнесом роблять можливим і обґрунтованим подальшу активізацію зусиль, спрямованих на досягнення багатьма виробниками більш високого рівня управління

бізнесом, що включає маркетингові навички. Така активізація зусиль включає в себе певну систему дій для кожного з учасників інформаційно-консультаційної служби: для підприємців – це розуміння важливості правильного ведення сільськогосподарських записів і рахунків; для консультантів – вміння давати загальні поради щодо використання господарських даних задля організації та управління процесом виробництва і маркетингу; для фахівців з управління підприємств агропродовольчої сфери – розширення сприяння.

Отже, узгодженість усіх складових експертно-консалтингового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки визначає його дієздатність та ефективність. Для сільського господарства така налагоджена узгодженість є надзвичайно важливою, що дає можливість появи на практиці відповідних форм.

Список літератури

1. Бакушевич І., Мартиняк І. Маркетингові комунікації у сфері інформаційно-комунікаційних послуг та їх вплив на зміни кон'юнктури транскордонних ринків. *Маркетинг в Україні*. 2013. № 1. С. 24-33.
2. Галич О.А. Роль інформаційно-консультаційного забезпечення в розвитку галузей сільськогосподарського виробництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 9 (160). С. 199-201.
3. Галич О.А., Сосновська О.О. Сільськогосподарське дорадництво : навч. посіб. Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури». 2007. 552 с.
4. Галич О.А., Фененко О.М. Сутність та значення інформаційно-консультаційних послуг для підприємств агропродовольчої сфери. *Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конфер. : зб. наук. пр. / за ред. І.А. Маркіної. Полтава : ПП «Астроя», 2020. С. 197-200.
5. Гончарова О. Реінжиніринг бізнес-процесів як метод процесного управління. *ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. С. 78-82.
6. Доценко Л.В. Попит на консалтингові послуги сільськогосподарських дорадчих служб. *Економіка АПК*. 2004. №7. С. 31-34.
7. Клочан В.В. Формування та розвиток системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери в Україні. *Ефективна економіка*. 2012. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1002>.
8. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15> (дата звернення: 06.10.2021).
9. Фененко О.М. Види інформаційно-консультаційних послуг для підприємств агропродовольчої сфери. *Енергетична незалежність сільських територій як пріоритетна модель розвитку: міжнародний та вітчизняний досвід* : матер. I Міжнар. наук.-практ. конф., 20 травня 2020 р. Полтава: РВВ ПДАА, 2020. С. 49-53.

References

1. Bakushevych, I., Martyniak, I. (2013). «Marketing communications in the field of information and communication services and their impact on changes in cross-border markets». *Marketynh v Ukraini*. No. 1, pp. 24-33.
2. Halych, O.A. (2014). «The role of information and consulting support in the development of agricultural production». *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*. No. 9 (160), pp. 199-201.
3. Halych, O.A., Sosnovska, O.O. (2007). *Agricultural advisory services: a textbook*. Kyiv: Center for Educational Literature Publishing House.
4. Halych, O.A., Fenenko, O.M. (2020). «The essence and importance of information and consulting services for enterprises of the agro-food sector». *Menedzhment XXI stolittia: hlobalizatsiini vyklyky*. Pp. 199-201.
5. Honcharova, O. (2013). «Reengineering of business processes as a method of process management». *VISNYK Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shechenka*. Pp. 78-82.
6. Dotsenko, L.V. (2004). «Demand for consulting services of agricultural advisory services». *Ekonomika APK*. No. 7, pp. 31-34.
7. Klochan, V.V. (2012). «Formation and development of the system of information and consulting support of the agrarian sector in Ukraine». *Efektivna ekonomika*. No. 3. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1002>.
8. Pro silskohospodarsku doradchu diialnist: Zakon Ukrainy [On agricultural advisory activities: Law of Ukraine]. No. 1807-IV dated June 17, 2004. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.
9. Fenenko, O.M. (2020). «Types of information and consulting services for enterprises of agro-food sector». *Enerhetychna nezalezhnist silskykh terytorii yak priorytetna model rozvytku: mizhnarodnyi ta vitchyzniani dosvid*. pp. 49-53.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2022 р.